

גילוי. כי הנחש נבהל מהתסיסה, (1734) ואינו שותה ממנו.

וכמה הוא זמן תסיסתו? שלשה ימים.

עתה חוזרת הגמרא לעסוק בענין ערב תשעה באב.

אמר רב יהודה אמר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי בערב תשעה באב: (1735)

היו מביאין לו פת חרבה [יבשה] במלח (1736)

(1737), והיה יושב בין תנור לכיריים [שהוא ל-ב

מקום בזוי] — ואוכל את פתו, ושותה עליה קיתון [מין כלי] של מים, ונוהג בעצמו צער

1735. הרמב"ם [הלכות תעניות פרק ה'], אחר שהביא כל דיני אכילה בערב תשעה באב שהובאו לעיל, כתב: זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבול יתר מדאי. אבל חסידים הראשונים כך היתה מדתן: ערב תשעה באב היו מביאין לו לאדם לבדו פת חרבה במלח, ושורה במים, ויושב בין תנור וכירים ואוכלה. ושותה עליה קיתון של מים בדאגה ובשמון ובכיה, כמי שמתו מוטל לפניו. וכזה ראוי לחכמים לעשות, או קרוב מזה. ומימינו לא אכלנו ערב תשעה באב תבשיל אפילו תבשיל של עדשים, אלא אם כן היה בשבת.

1736. הרמ"א [סימן תקנ"ב סעיף ו'] כתב, שיש מחמירים לטבל אחר אכילתן פת באפר ולאכול, על שם "ויגרס בחצץ שיני הכפישני באפר". וזהו על פי דברי הירושלמי. שכך מצינו שם: רב מן הוה אכיל כל צורכיה, הוה צניע פיתיה אקיטמא, אמר: זו היא סעודת תשעה באב. ולקים מה שנאמר: ויגרס בחצץ שיני הכפישני באפר.

1737. בסידור רש"י [סימן ת"ן] ובמחזור ויטרי [סימן רס"ד] מצינו, שהיה רב יהודה ברבי אילעאי אוכל ביצה אחת. וכך כתב השולחן ערוך [סימן תקנ"ב סעיף ה']: נוהגים לאכול עדשים עם ביצים מבושלים בתוכם, שהם מאכל אבלים. והרמ"א כתב: ויש נוהגים לאכול

מותרין [משום שאין נחש שותה מהן]. כמה ישוה ויהו אסורין — כדי שיצא הרחש ממקום קרוב וישתה. והגמרא במסכת חולין [י א] מפרשת, דהיינו כדי שיצא הנחש מתחת אוזן הכלי וישתה, ויחזור לחורו.

והרמב"ם [הלכות רוצח ושמירת הנפש, פרק י"א הלכה ה'] כתב: הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות [ושם בהלכה ז' מביא את דברי המשנה בתרומות]. וכל העובר עליהן, ואמר: הריני מסכן בעצמי, ומה לאחריים עלי בכך, או: איני מקפיד על כך, מכין אותו מכת מרדות.

1734. כך הוא לשון הרמב"ם [שם]: יין מבושל אין בו משום גילוי. וכן יין תוסס, והוא היין משעת דריכתו עד שלשה ימים, ויין או מים או חלב שהיו חמין, כל זמן שההבל עולה מהן, וכן משקין שהיה המשקה יורד מלמעלה לתוכן טיפה אחר טיפה, והוא שיהיה טורד ויורד — כל אלו אין בהן משום גילוי. שזוחלי עפר מתיראים מבעבוע המשקה ומן ההבל, ואין שותין ממנו. ועיין שם שמביא עוד כללים בדין זה.

אמנם בשולחן ערוך [יורה דעה סימן קט"ז] כתב, שעכשיו, שאין נחשים מצויים בינינו — מותר. אבל הפתחי תשובה שם כתב, שהשל"ה כתב שמכל מקום שומר נפשו ירחק מהם. וכן הביא שבהנהגת החסיד הגר"א כתוב שהיה נוהר מאוד בדבר זה.

המשנה] (1740): רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם, כדי שיתענה (1741). כלומר, מותר וראוי לאדם לעשות עצמו כתלמיד חכם, בדברים כאלו שאינם מביאים לו תענוג וכבוד, אלא צער.

וביטול מלאכה — צער הוא (1742), ולכן ראוי לכל אדם לנהוג בדבר זה כתלמידי חכמים.

תניא אידך [שנינו בבבלייתא אחרת]: רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל האוכל ושותה בתשעה באב, חמור הדבר כאילו אוכל ושותה ביום הכיפורים (1743), שאיסור אכילה ושתיה בו מדאורייתא, והאוכל ושותה בו — ענוש כרת.

רבי עקיבא אומר: כל העושה מלאכה (1744)

כל כך, עד שדומה כמי שמתו מוטל לפניו (1738).

תנן התם [שנינו שם, במסכת ברכות]: מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב — ערשין.

מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בתשעה באב — אין ערשין.

ובכל מקום, בין אם מנהג המקום כך, ובין אם לא, תלמידי חכמים בטלים (1739).

רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם, אף שאינו כזה, ויבטל ממלאכה בתשעה באב, ואין בכך משום גאווה.

תניא נמי הכי [שנינו אף בבבלייתא כדברי

— צער היא. אמנם בגמרא לעיל [יב ב] משמע שאדרבה, עשיית מלאכה צער היא. שכך שואלת שם הגמרא: בשלמא כולהו — אית בהו תענוג: רחיצה וסיכה ותשמיש המטה. אבל מלאכה — צער הוא! ועיין בהערות שם.

1743. כתב המשנה ברורה [סימן תקנ"ד ס"ק נ"א]: אפילו מעוברת או מניקה, או שארי אנשים שהם חלושים בטבען ומצטערים מהתענית [אם לא מי שהוא חולה באמת]. וכדאי הוא בית אלהינו להצטער על חורבנו על כל פנים יום אחד בשנה.

1744. בתרומת הדשן [חלק א' סימן קנ"ג] כתב, שיש לחלק בין איסור מלאכה בט' באב — לאיסור מלאכה בחול המועד. כי בחול המועד, שאיסור מלאכה משום שביתה הוא, התירו חכמים כל מלאכת הדיוט, ושאינה של טורח, וכל שהוא לצורך שמחת המועד. מה שאין כן מניעת מלאכה בט' באב, שמשום ענוי

ביצים קשים [המגן אברהם מוסיף: וקרים], שהוא גם כן מאכל אבלים.

1738. כלומר, שלא היה לו תשעה באב כאבילות ישנה, אלא היה נראה כאילו מת לו עתה מת, והוא מתאבל עליו. מהרש"א.

1739. אין הכוונה שבטלים מלימודם, שהרי לכל אדם אסור ללמוד בט' באב. אלא שבטלים ממלאכתם. וכך כתב רש"י במסכת פסחים [נד ב].

1740. עיין במראה כהן שתמה, מה שיין להביא ראיה מברייתא על משנה מפורשת?

1741. כלומר, אף שאמר רשב"ג לעיל [י ב] שלא כל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם עושה, היינו דובר של שבח. אבל דובר של צער — עושה. מהר"ץ חיות.

1742. כאן בגמרא משמע, שהמנעות ממלאכה

כשתיבנה במהרה בימינו.

מכאן אמרו: כל המתאבל על ירושלים —
זוכה ורואה בשמחתה.

ושאינו מתאבל על ירושלים — אינו רואה
בשמחתה⁽¹⁷⁴⁶⁾.

תניא נמי הכי: כל האוכל בשר ושותה יין
בערב תשעה באב, בסעודה שמפסיק בה
מאכילתו⁽¹⁷⁴⁷⁾, עליו הכתוב אומר: "ותהי
עונותם על עצמתם"⁽¹⁷⁴⁸⁾.

שנינו במשנתנו: רבי יהודה מחייב בכפיית

בשלשה ימי אפילה. וסיים: ואנחנו וכל ישראל
המאמינים ישועות אלהינו, נזכה לחזות בנועם
ה' ולבקר בהיכלו וכו'. עיין שם.

1747. כך כתב רש"י. כי אי אפשר לפרש
שהכוונה לאוכל בתשעה באב עצמו, שהרי
אמרנו לעיל שהוא כאוכל ביום הכפורים. ועוד,
שזה אינו דווקא בבשר ויין. מהר"ץ חיות.

1748. מבאר הריטב"א, דהיינו שאין לעצמותיו
תחיה בתחיית המתים העתיד להיות בבנין בית
המקדש, לאותן שמתו בגלות, וחיכו לישועה.
שעליהם אמר הכתוב [דניאל יב]: "אשרי
המחכה ויגיע לימים". אבל עדיין אפשר שתהיה
לאותו אדם תחיה ביום הדין, שהוא אחר ימות
המשיח.

והר"ן כתב, שלכן נקט עצמות, משום
שהגמרא במסכת נדה [כד ב] אומרת: השותה יין
חי — עצמותיו שרופים. מזוג — עצמותיו
סכויין. כראוי — עצמותיו משופין. וכן הביאו
הבית יוסף והמגן אברהם בסימן תקנ"ד.

והמהרש"א כתב, דהיינו שאף כשיכלה
הבשר הנרקב לאחר המיתה, ועדיין העצמות
קיימין, יהיה עליהם רושם שתיית היין. וכן כתבו

בתשעה באב — אינו רואה סימן ברכה⁽¹⁷⁴⁵⁾
מאותה מלאכה לעולם.

וחכמים אומרים: כל העושה מלאכה בתשעה
באב, ואינו מתאבל על ירושלים — אינו
רואה בשמחתה לעתיד לבוא, כשיבוא
המשיח.

שנאמר: "שמחו את ירושלים וגילו בה כל
אהביה. שישו אתה משובש כל המתאבלים
עליה".

הרי לנו, שרק המתאבלים על ירושלים
מחמת אהבתם אליה, יזכו לשמוח בה

הוא, ואם כן, אסורה כל מלאכה. בין של טורח
או לאו. וגם מלאכת הדיוט, אם יש בה שיהוי
קצת שמשמשעע בה, אין לעשותה בט' באב,
מפני שע"כ מתבטל מהעניו. אבל מלאכות
שאין בהם שיהוי, כמו הדלקת נרות וקשירה
והתרה, פשוט שמוותר בט' באב. עיין שם.

1745. מהלשון "אינו רואה סימן ברכה" משמע
בפשטות שאין איסור בדבר, אלא שאינו משתכר
בכך. ועיין בברכי יוסף [סימן תקפ"ה ס"ק י']
שהביא דעות שונות בענין זה. שיש אומרים
שבכל מקום שנוקטים לשון "אינו רואה סימן
ברכה", יש גם איסור בדבר.

1746. בשבולי הלקט [סדר תענית סימן רע"ד]
כתב בשם אחיו ר' בנימין: כך הוא פירושו של
דבר. המתאבל עליה, ראוי הוא לראות בנחמתה.
ואם יהיה בעקבי הקץ, והרי הוא נכתב בכת
הצדיקים על כל הכתוב לחיים בירושלים
הראויין לגאולה. וכל שאינו מתאבל עליה, אינו
ראוי לראות בנחמתה, ואפילו אם יהיה בעקב
הגאולה. והרי הוא נכתב בכת הרשעים שאינן
מאמינים ואינן ראויין לגאולה. כמו שמצינו
במצרים, שכל אותן שלא האמינו בגאולה, מתו

המטה. ולא הודו לו חכמים.

כולן הוא כופה.

תניא: אמרו לו חכמים לרבי יהודה: לדבריך, שאין ישנים על המטות, אלא על הקרקע, נשים עוברות [מעוברות] ומניקות, שאינן יכולות לשכב על הארץ — מה תהא עליהן?

וזו היא שיטת רבי יהודה. אבל חכמים חולקים בדבר זה, וסוברים שכופה רק את מיטתו, ולא את שאר המיטות שבבית.

אמר להם: אף אני לא אמרתי שחייב בכפיית המטה אלא במי שיכול לעשות כך. אבל נשים, שאינן יכולות לעשות כך, אינן חייבות.

אמר רבא: הלכתא כתנא דידן [ההלכה כמו התנא שלנו], ששנה שנחלקו רבי יהודה וחכמים בעיקר כפיית המיטה. שרבי יהודה סובר שצריך לכפות את המיטה שרגיל לישון עליה, ולא הודו לו חכמים כל עיקר, ודעתם שאין צריך לכפות המטות כלל. והלכה כדבריהם, שאין צריך לכפות כלל (1749).

תניא נמי הכי: באמת לא נחלקו רבי יהודה וחכמים בעניין זה, אם חייב לכפות את המיטה שרגיל לישון עליה, ולשכב על הארץ.

שנינו במשנתנו: **אמר רבן שמעון בן גמליאל:** לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים.

כי מודה רבי יהודה לחכמים בשאינו יכול לישן על הקרקע, שאינו צריך לעשות כך. ומודים חכמים לרבי יהודה ביכול לישן על הקרקע, שצריך לנהוג כך.

שואלת הגמרא: **בשלמא יום הכפורים,** מוכן שיום טוב הוא לישראל, **משום דאית ביה [שיש בו] סליחה ומחילה,** שהרי הוא היום שניתנו בו **לוחות האחרונות** [השניות] לישראל (1750), וניתנה סליחה ומחילה לישראל.

אלא **מאי בינייהו,** במה נחלקו רבי יהודה בחכמים?

ועל כן, משום שהוא יום סליחה ומחילה, נקבע צום יום הכפורים באותו יום, בעשרה בחודש תשרי, להודיע שמחל הקדוש ברוך הוא, וניחם על הרעה אשר דבר לעשות לעמו (1751).

איכא בינייהו, נחלקו בענין זה: האם צריך לכפות גם את שאר המטות שבבית, שאין ישנים עליהן, או לא.

כדתניא: כשאמרו שצריך לכפות המטה, לא מטתו בלבד הוא כופה, אלא כל המטות

עוד מפרשים.

וההוכחה לכך, שהלוחות השניות ניתנו ביום הכפורים. ועיין בגבורת ארי שהאריך טובא בחשבון זה.

1749. כך משמע מדברי התוספות. וכתבו, שבימינו שחוששין לכשפים, אין כופין את המיטה כלל, ואפילו באבל.

1751. כך כתב רש"י. ועיין בגבורת ארי, שמשמע מדבריו שהבין ששני טעמים שונים הם: יום שיש בו סליחה ומחילה, ושהוא יום

1750. עיין ברש"י שמביא את החשבון

ועמדו חכמים והתירו את הדבר, ואמרו שמתור לבנות יורשות נחלה לינשא לבני שבט אחר. והיה הדבר בחמשה עשר באב.

מאי דרוש [מה דרשו] חכמים, שהתירו את הדבר?

כך דרשו: כתוב: **"זה הרבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' אך למשפחת מטה אביהם תהינה לנשים וגו'".** משמע, **דבר זה**, שבנות שיוורשות נחלה צריכות להנשא רק לבני שבטן, **לא יהא נוחג — אלא בדור זה**, בדור המדבר (1753).

הגמרא מביאה דעה נוספת בנדון שלנו, מהי השמחה המיוחדת ביום ט"ו באב, שמחמתה נקבע יום זה ליום טוב.

אלא חמשה עשר באב, מאי היא [מדוע נקבע יום זה ליום טוב], מה המיוחד ביום זה?

אמר רב יהודה אמר שמואל: זהו יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה.

כי בתורה נאמר: **"וכל בת יורשת נחלה ממשות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה וגו' ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה, כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל וגו'".**

והיינו, שבנות שירשו את נחלת אביהן [כאשר לא היה לו בן], עליהן להנשא דווקא לבני השבט של אביהן. ואסור להן להנשא לבני שבט אחר, כדי שלא תסוב נחלה ממטה למטה (1752).

צלפחד יכולות להיות לטוב בעיניהן לנשים. אבל, רק לבני שבטן, ולא לבני שבט אחר.

1753. הרשב"ם **במסכת בבא בתרא** [קכא א] מפרש, שפסק אותו הדור של באי הארץ, שנאסר להם הסבת נחלה.

והקשה הגבורת ארי, לשמחה מה זו עושה? הרי איסור הסבת נחלה היה רק לדור הראשון שנכנסו לארץ, ואפילו בנותיהם שנולדו להם אחר ביאת הארץ, אפילו בחיי אבותם — הותר להם להנשא לשבט אחר, ולעומת זאת, לדור של באי הארץ, נאסר כל ימיהם לבת יורשת להנשא לשבט אחר. אם כן, אין זה איסור שהותר, שנעשה על כך יום טוב! וזה אין מסתבר, שנעשה את יום מיתת אבותיהם יום טוב! ועוד, וכי דור של באי הארץ היה להם זמן קבוע למות, כמו דור המדבר, שהיה להם יום קבוע למות, כפי שהגמרא מביאה בסמוך?! ודוחק לומר שהאחרון מבאי הארץ מת בט"ו באב.

שניתנו בו לוחות האחרונות. עיין שם שהאריך.

1752. כך היה המעשה [מובא בספר במדבר פרק כ"ז]: בנות צלפחד אל משה וטענו: אבינו מת במדבר, ובנים לא היו לו. למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו משום שאין לו בן? תנה לנו נחלה בתוך אחי אבינו! משה הביא את משפטן לפני הקדוש ברוך הוא.

הקדוש ברוך הוא אכן הצדיק את טענתן, ואמר למשה, שיש לתת להן נחלה. וכלל הוא בדיני ירושה, שאם אין לאיש בן, מעבירים את נחלתו לבתו.

לאחר מכן [בפרק לו], מסופר שבאו ראשי האבות למשפחת בני גלעד בן מכיר בן מנשה אל משה, וטענו, אם הבנות יורשות את נחלת אביהן, והן תינשאנה לבני שבט אחר, הרי שיחסר חלקו של שבט מנשה [שהרי הנחלה תעבור לשבטו של הבעל]!

ציוה משה לבני ישראל על פי ה': בנות

שגזר הקדוש ברוך הוא על ישראל לאחזר מעשה המרגלים, שימותו כולם במדבר.

שמצינו במדרש, שכל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, בכל ערב תשעה באב היה מכריז הכרוז ואומר: צאו לחפור! והיה כל אחד מישראל יוצא וחופר לו קבר, וישן בו כל הלילה. שמא ימות קודם שיחפור, ולא יקברוהו (1755).

למחר בבוקר היה שוב יוצא הכרוז ומכריז: יבדלו החיים מן המתים!

כל מי שהיתה בו נפש חיים, היה יוצא מקברו. והשאר, שמתו, נשארו קבורים בקבריהם.

בשנה הארבעים עשו שוב כך. ובבוקר, כשהכריז הכרוז: יבדלו החיים מן המתים! יצאו כולם חיים מהקברים.

כיון שראו ישראל כך, תמהו ואמרו: שמא טעינו בחשבון החודש, ויום זה אינו תשעה באב! (1756)

ולא מואבית. מוכח מזה, שלא קבלו ממש את כל פירושי התורה.

1754. כתב הרשב"ם [שם], שלא נחלקו האמוראים בענין זה, אלא שכל אחד למד מרבותיו ענין אחר שמחמתו שמחים בט"ו באב.

1755. אולי עשו כך משום שהיו מתים רבים בבת אחת. ואם לא היו ישינים בקברם, היתה טרחה גדולה ביותר לקבור אותם.

1756. ביאר התוספות יום טוב, שהסיבה לתמיהתם היתה, כי הקדוש ברוך הוא אמר:

אמר רב יוסף אמר רב נחמן: (1754) יום חמשה עשר באב, הוא היום שהותר בו שבט בנימין לבוא בקהל.

כי במעשה פלגש בגבעה [המסופר בספר שופטים, פרק כ] אסרו ישראל על כל השבטים להשיא בנותיהם לבני שבט בנימין. שנאמר: "ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר: איש ממנו [מאיתנו] לא יתן בתו לבנימן לאשה".

מאי דרוש [מה דרשו] חכמים, שהתירו להנשא לבני בנימין?

אמר רב: כי נאמר בפסוק "איש ממנו לא יתן בתו וגו'". הרי שכך אמרו בני ישראל: אף אחד מאתנו לא יתן בתו לבני בנימין. אבל האיסור הוא דווקא על כל אחד מאיתנו, ולא על מי מבנינו שיבוא אחרינו.

הגמרא מביאה דעה נוספת בנדון שלנו.

רבה בר בר חנה אמר בשם רבי יוחנן: יום חמשה עשר באב, הוא היום שכלו בו מתי מוֹדֵבֵר. דהיינו, ביום זה נסתיימה הגזירה

עוד הקשה, הרי זה נראה כאילו שמחים על איד אבותם, לעשות יום טוב ביום שכלו! ואין זה דומה למה שעושין יום טוב ביום שכלו מתי מדבר, כי שם השמחה היא על ביטול הגזירה, או על כך שחזר הדיבור להתייחד למשה, כפי שהגמרא אומרת להלן.

וכתב, שיותר נראה, שביום חמשה עשר באב נתחדשה להם הדרשה הזו, שלא ינהוג דין זה שאסור להסב נחלה — אלא בדור הזה, של באי הארץ. ועל זה עשו יום טוב. כפי שמצינו במדרש רות, שאמר לה בועז לרות: אילו באתה קודם, לא היו מקבלים אותך, שעדיין לא נתחדשה הלכה זו: עמוני ולא עמונית, מואבי

מהקדוש ברוך הוא **דבור עם משה** כחיבה (1759).

שנאמר: "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה (1760) למות — וידבר ה' אלי". משמע, שרק עכשיו אמר משה: **אלי היה הדבור**. בייחוד ובחיבה. אבל עד עתה, שלא נשלמה גזירת מתי מדבר, לא היה מתייחד הדיבור עם משה.

הגמרא מביאה דעה נוספת בנדון שלנו.

עולא אמר: יום חמשה עשר באב הוא היום שביטל בו הושע בן אלה את הפרוסדיות

ופרוטרוט מהם, שהיו ראויים למות בשנה זו — ולא מתו. כי אם הם אכן מתו, ולא נותר איש מאותם שנגזרה עליהם גזירה, מה הטעם לעשות יום טוב? ומה שנאמר "ולא נותר מהם איש", היינו מאותם שהיו ראויים למות קודם שנתבטלה מהם הגזירה. עיין שם בתוספות. ועיין בגבורת ארי ובשפת אמת שהאריכו בזה.

1759. כך פירש רש"י. והתוספות במסכת בבא בתרא [קכא א, ד"ה יום שכלן] פירשו, דהיינו משום שהיו אבלים כל אותו הזמן, ואין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות. כפי שמצינו גבי יעקב, שלא שרתה עליו שכינה כל אותם ימים שנתאבל על יוסף. ולכן, כל ימי אבלותן של ישראל לא חזר הדיבור, כי בזכותם היה הקדוש ברוך הוא מדבר עם משה. עיין שם. והרשב"ם שם מפרש, שלא היה הדיבור עם משה פה אל פה ככתחילה. אבל אם הוצרכו לדיבור, כגון במעשה קורח, היה מדבר על ידי מלאך, או באורים ותומים. עיין שם.

1760. היינו, בני עשרים שנה ומעלה, הראויים לצאת בצבא. שעליהם נגזרה הגזירה למות במדבר [רש"י דברים פרק ב' פסוק ט"ז].

ולכן המשיכו ושכבו בקברים עוד כמה ימים, עד היום שמתמלאת בו הלכנה, שהוא ט"ו באב. ואז היה כבר ברור להם שעבר יום תשעה באב.

כיון שראו שודאי עבר יום תשעה באב, ובכל זאת לא מת אחד מהם, ידעו שחשבון החודש מכוון, אלא שכבר נשלמו אותן ארבעים שנה של הגזירה. ועמדו ועשו את אותו יום ליום טוב (1757) (1758).

דאמר מר: עד שלא כלו מתי מדבר [עד שלא נסתיימה מיתת אלו שנגזר עליהם שימותו במדבר] — לא היה מתייחד

"במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום, יום לשנה". והם סברו שמספר אותם ארבעים שנה מתחיל משנת שילוח המרגלים. ואם כן, עדיין לא כלו ארבעים שנה. אבל הקדוש ברוך הוא מנה להם מיציאת מצרים, כל ימי היותם במדבר.

והקשה הרש"ש, הרי גם אם החשבון מזמן יציאתם ממצרים, היו צריכים למות גם בשנה זו, שהיא שנת הארבעים ליציאתם. והביא שהתוספות במסכת בבא בתרא [קכא א] והמפרשים שם מדברים בענין זה, עיין שם.

1757. בפשטות השמחה היתה על כך שכלו מתי מדבר. וכן כתבו רש"י ורבינו חננאל כאן. אבל הרשב"ם [במסכת בבא בתרא קכא א] כתב, שהשמחה היתה על כך שחזר הדיבור להתייחד עם משה, כדלהלן. וכן כתב רבינו גרשום כאן.

1758. כך פירש רש"י. אמנם הרשב"ם והתוספות במסכת בבא בתרא [קכא א, הובאו דבריו בתוספות כאן, ד"ה יום שכלן] כתבו, שבשנה האחרונה לא מתו, ונשתיירו מאותם שהיו בני עשרים בשעת הגזירה. ומן השמים ירחמו עליהם, וויתרו לחמשה עשר אלף

ביתר לקבורה, תקנו ביבנה את ברכת
"הטוב והמטיב" שבברכת המזון (1763).

"הטוב" — על שלא הסריחו הרוגי ביתר כל
אותו זמן שלא נקברו,

"והמטיב" — על שנתנו לבסוף
לקבורה (1764).

רבה ורב יוסף דאמרו תרוייהו [אמרו שניהם
כאחד]: יום חמשה עשר באב הוא היום שבו
פסקו מלכרות עצים לצורך המערכה. ועשו
אותו יום טוב, לפי שבאותו יום השלימו
מצוה חשובה כזאת (1765).

לומדת מהפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את ה'
אלקיך על הארץ".

וכתב האבודרהם, שתקנוה בסעודה, לפי
שהיא מקום השמחה. ולכן תקנוה גם כן על
שינוי יין, ועל שמועות טובות, ועל הגשמים.
שכל אלה — יש בהם שמחה.

1764. ביאר המהרש"א [במסכת בבא בתרא
קכא ב], ש"הטוב" משמע שהקדוש ברוך הוא
עצמו עושה טוב. והיינו שעשה נס שלא הסריחו.
והמטיב" משמע שעשה טוב על ידי אחרים.
והיינו שניתנו לקבורה על ידי אחרים. כי
בתחילה גזרה מלכות הרשעה שלא יקברו, עד
שעמדה מלכות אחרת, ונתן הקב"ה בליבם
שניתנו הרוגי ביתר לקבורה.

ועיין עוד בענף יוסף, מה שהביא בשם
הצל"ח.

1765. כך פירש הרשב"ם במסכת בבא בתרא
[שם].

וכתב התוספות יום טוב, כיון שנגמרה
מלאכת ה', עשאוהו יום טוב, כדרך שעושים
סעודה לגמרה של תורה, וכשם שמצאנו שעשו

[שומרים] שהושיב ירבעם בן נבט על
הדרכים, כדי שלא יעלו ישראל לרגל.

ואף הושע היה רשע, ועבד עבודה זרה. אלא
שלא רצה לכפות את ישראל על כך, לעבוד
דווקא עבודה זרה, אלא אמר: לאיזה שירצו
ישראל לעלות — יעלו. מי שרוצה לעלות
לרגל לבית המקדש — יעלה. ומי שרוצה
ללכת לעבוד עבודה זרה — יעבוד.

רב מתנה אמר: יום חמשה עשר באב הוא
היום שנתנו בו הרוגי העיר ביתר, שנהרגו
בימי חורבן הבית (1761), לקבורה (1762).

ואמר רב מתנה: אותו יום שנתנו בו הרוגי

1761. כפי שמסופר במסכת גיטין [נז א], עיין
שם. והמאירי כתב, שעמד המצור על העיר שבע
שנים ולא היו יכולים לקברם, ובט"ו באב עברה
הצרה — וקברום.

1762. הקשה השפת אמת, הרי הרוגי ביתר
ניתנו לקבורה רק חמישים ושתיים שנה לאחר
חורבן הבית [כפי שמצינו במדרש איכה], אם
כן, איך אומרת הברייתא להלן שבאותם ימים
טובים, יום הכפורים וט"ו באב, היתה בת מלך
שואלת מבת כהן גדול וכו', הרי לאחר החורבן
לא היו כהן גדול, סגן, ומשוח מלחמה!

וכתב, שצריך לומר כי מה ששינוי שבת מלך
שואלת מבת כהן גדול, והיינו ביום הכפורים, ולא
בט"ו באב. עיין שם.

אמנם בהגהות נצוצי אור [על הקרן אורה]
כתב, שעיקר הטעם הוא משום שהותרו שבטים
לבוא זה בזה. ושאר הטעמים הם על דרך
"מגלגלין זכות ליום זכאי".

1763. היא הברכה הרביעית שבברכת המזון. כי
מן התורה מברכים רק את שלש הברכות
הראשונות, כפי שהגמרא במסכת ברכות [מח ב]